

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร” ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการคือ

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร
๒. เพื่อศึกษาเนื้อเรื่องและหลักธรรมที่ปรากฏในบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรที่มีต่อสังคมไทย

วิธีการศึกษาในครั้งนี้ จะใช้การศึกษาในเชิงเอกสาร โดยทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารมาวิเคราะห์ตามหลักพรรณนาวิธี และเรียบเรียงเป็นเนื้อหาวิทยานิพนธ์ สรุปผลการวิจัย ด้วยวิธีนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา ซึ่งผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญ นำเสนอเป็นลำดับดังนี้

๕.๑ บทสรุป

๕.๑.๑ ความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

จากการศึกษาความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรพบว่าบ่อเกิดของบทสวดมนต์นี้ได้เป็น ๒ แนวทาง คือ

- (๑) เชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรแต่งขึ้นในประเทศศรีลังกา
- (๒) เชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรได้พบในประเทศไทย

กล่าวโดยสรุป ในทรรศนะที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรที่แต่งขึ้นในประเทศศรีลังกานั้นเป็นคติความเชื่อของลัทธิมหานิกายแบบตันตระ เกิดขึ้นยุคสมัยลังกาก็เกิดความคลอนแคลนทางการเมืองและการที่พระพุทธศาสนาสามารถมีอิทธิพลต่อชาวพุทธลังกาอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาภายหลังเมื่อบ้านเมืองและสถาบันพระศาสนามันคงดีแล้วพระคาถาชินบัญชรได้ถูกตัดทอนจำกัดขอบเขตให้ใช้เฉพาะกรณี จนลดความสำคัญลงไป เหลือบทบาทเดียวคือใช้

เพียงสวดปิดท้ายพิธีสวดพระปริตต์เท่านั้น ส่วนพระคาถาที่มีบทบาททดแทนคือ มังคลสูตร รัตนสูตร และกรณียเมตตสูตร ซึ่งเรียกกันว่ามหาปริตต์ มีเนื้อหามุ่งสรรเสริญพระรัตนตรัย และแผ่เมตตาจิตปวารณาดีต่อผู้อื่นมากกว่า และเหตุที่ความเชื่อเรื่องการสวดพระปริตรลดบทบาทลงไปนั้น มีผลมาจากอิทธิพลความเชื่อที่แท้จริง กล่าวคือต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระเจี๊วแก้ว ซึ่งถือเสมือนเป็นวัตถุล้ำค่าแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สถิตย์เหนือผืนเกาะลังกานั่นเอง

จากข้อมูลดังกล่าวก็ยังไม่สามารถระบุชัดเจนได้ว่าพระคาถาชินบัญชรเกิดขึ้นในยุคใด นักปราชญ์ส่วนใหญ่ต่างมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกันหากแต่ละท่านก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่าพระคาถาชินบัญชรได้รับคติความเชื่อมาจากลัทธิมหายานแบบตันตระนั่นเอง

สำหรับทฤษฎีที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรเกิดขึ้นในประเทศไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ แนวคิด คือ

๑. เชื่อว่าเกิดขึ้นในสมัยล้านนา

๒. เชื่อว่าเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากการดัดแปลงแต่งเติมโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรสี)

แนวคิดที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรเกิดขึ้นในประเทศไทยในสมัยล้านนาก็ยังสรุปไม่ได้ว่า คาถาชินบัญชรนี้แต่งขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ และใครเป็นผู้แต่ง เพราะข้อมูลยังแย้งกันอยู่ แต่ประการหนึ่งที่ต่างก็เห็นพ้องต้องกันก็คือ คาถาชินบัญชร หรือ ไฉยะเบงจร นี้ เป็นที่นับถือแพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวล้านนามาแต่โบราณกาล เป็นเวลาเกือบ ๕๐๐ ปี เป็นพุทธมนต์ที่ใช้สวดอธิษฐาน ขอให้คุณพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์องค์พระหันต์มาเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันและประดับในร่างกายของตน เพื่อความเป็นสิริมงคลและปลอดภัยในที่ทั้งปวง

สำหรับแนวคิดเชื่อว่าเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากการดัดแปลงแต่งเติมโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรสี) นั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรสี ชาติ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๑ แสดงว่า พระคาถาชินบัญชรที่สมเด็จพระโตวัดระฆังสวดตลอดชีวิตนั้น มีมาก่อนแล้ว ๓๕๐ ปี โดยเอาศักราช ๑๕๘๑ เป็นที่ตั้ง หรือหากนับจนถึงปัจจุบัน คาถาชินบัญชรก็มีอายุครบ ๕๗๔ ปี ในวัย ๗ ขวบ สามเณรโตออกเดินธุดงค์ไปในเขตวัดร้างเมืองกำแพงเพชร ณ เจดีย์ร้างแห่งหนึ่งใกล้ถ้ำอัสติหาสวรรค์ ที่เมืองกำแพงเพชรนั่นเอง สามเณรโตได้พบซากคัมภีร์เก่าชำรุดร่อยเรีงเรื่อง คาถาชินบัญชร เขียนเป็นภาษาบาลี

ด้วยตัวอักษรธรรมล้านนา ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างแรงบันดาลใจให้ท่านต้องหันมาศึกษาภาษาบาลี และอักษรล้านนาตั้งแต่ยังเป็นเณรน้อยอย่างแตกฉาน ด้วยเหตุที่ คัมภีร์ฉบับนั้นไม่ระบุนามผู้รจนา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) จึงมีอาจอ้างอิงชื่อผู้ประพันธ์ให้รัชกาลที่ ๔ ทรงทราบได้ เมื่อกาลเวลาผ่านผัน คนทั่วไปไม่รู้ที่มาที่ไป ก็ยังคิดกันเอาเองว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) คือผู้แต่งพระคาถาชินบัญชรนั้น

ในทัศนะดังกล่าวข้างต้นจึงยังไม่สามารถระบุชัดเจนได้ว่า พระคาถาชินบัญชรเกิดขึ้นในยุคใด นักปราชญ์ส่วนใหญ่ต่างมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกัน หากแต่ละท่านเห็นสอดคล้องกันว่าคาถาชินบัญชรได้รับคติความเชื่อมาจากลัทธิมหายานแบบตันตระ ฤทธานุภาพ และพุทธานุภาพของพระคาถาชินบัญชรเป็นจึงเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสภาพแวดล้อมและคติความเชื่อของสังคมพุทธนั้นๆ

๕.๑.๒ เนื้อเรื่องและหลักธรรมที่ปรากฏในบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

จากการศึกษาเนื้อเรื่องที่ปรากฏในบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรจะพบว่าสามารถจำแนกได้เป็น ๕ ตอน คือ (ตอนที่ ๑) เป็นบทสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และอัญเชิญพระพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์ ให้เสด็จมาอยู่ ณ เบื้องกระหม่อม (ตอนที่ ๒) เป็นบทอัญเชิญพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ให้มาสถิตอยู่ ณ ที่ศิระะ ที่ดวงตา และหน้าอก (ตอนที่ ๓) เป็นบทอาราธนาพระอริยสาวกทั้งปวง มีพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอนนรุทธเถระ เป็นต้น ให้มาสถิต ณ ส่วนและอวัยวะต่างๆ (ตอนที่ ๔) เป็นบทอัญเชิญพระสูตรทั้งปวง มีรัตนสูตร เป็นต้น มาสถิตอยู่ในส่วนต่างๆและกางกั้นอยู่เบื้องบนอากาศ และเป็นกำแพงอันล้อมรอบ (ตอนที่ ๕) เป็นอานิสงส์และเงื่อนไขของพระคาถาชินบัญชร สำหรับผู้ร่ำเรียนท่องมนต์ ซึ่งมีสามส่วนคือ (ส่วนที่หนึ่ง) เป็นส่วนอานิสงส์หรือผลที่จะได้รับ ซึ่งขออานิสงส์ให้อุปัทวันตรายทั้งหลายภายนอกและอุปัทวันตรายทั้งหลายภายในอันเกิดแต่เหตุต่างๆเป็นอันดับสิ้นสุดไป (ส่วนที่สอง) เป็นคำมั่นสัญญาว่าของผู้สวดที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในปัจจุบันว่า “เมื่อผู้สวดประกอบการทำงานของตนอยู่ในขอบเขตในพระบัญชรของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอริยสาวกทั้งหลายเหล่านั้นแล้วขอได้โปรดคุ้มครองรักษาผู้สวด” ด้วย (ส่วนที่สาม) เป็นเงื่อนไขและคำมั่นสัญญาในอนาคตว่า “ด้วยอานุภาพของสมเด็จพระชินสีห์พุทธเจ้า ขอให้ผู้สวดมีชัยชนะแก่อุปัทเวทั้งปวง ด้วยอานุภาพของพระธรรม ขอให้ผู้สวดมีชัยชนะแก่หมู่วิเศษด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ขอให้ผู้สวดจง

มีชัยชนะแก่อันตรายทั้งปวง ด้วยอานุภาพแห่งพระสัทธรรมคัมภีร์ครอบรักษา แล้วจะประพฤติตนอยู่ในขอบเขตพระบัญชาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดไป

สำหรับหลักธรรมที่ปรากฏในพระคาถาชินบัญชร เป็นหัวใจสำคัญของบทสวดมนต์ คือ (๑) โอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งจะมีปรากฏในบทสวดมนต์บทที่ ๒ (๒) บารมี ๑๐ ซึ่งปรากฏในพระคาถาบทที่ ๑ (๓) อริยสัจสี่ (๔) มรรค ๘ ปรากฏในบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรในบทที่ ๒

๕.๑.๓ คุณค่าและอิทธิพลของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรที่มีต่อสังคมไทย

จากการศึกษาคุณค่าและอิทธิพลของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรที่มีต่อสังคมไทย สามารถสรุปได้ว่า การสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร จะให้คุณค่าต่อผู้สวดใน ๓ ประเด็นหลัก คือ

๑. คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา
๒. คุณค่าในทางสังคม
๓. คุณค่าต่อบุคคล

คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา สามารถที่จะพิจารณาได้จากด้านการใช้บทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรเป็นกรอบในการสอนให้ละชั่วประพฤติดี โดยพิจารณาจากคุณธรรมที่แฝงอยู่ในบทสวดมนต์ ซึ่งผู้ศึกษาชาวพุทธสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาถึงรายละเอียดและจะต้องรู้เท่าทันเพื่อนำไปแก้ไขปัญหิต่างๆ ได้ จากการศึกษาถึงวิธีปฏิบัติต่อบุคคลผู้ที่มีจริตต่างๆ กันทำให้เกิด “ปัญญา” รู้ถึงวิธีการแก้ไขปัญหิต่างๆ ที่ถูกต้องตรงจุด และสามารถจะแก้ไขปัญหิต่างๆ ให้หมดไปอย่างแท้จริง ซึ่งจะมีผลในด้านความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ที่เรียกว่า พละ ๕ นั้นเอง

คุณค่าในทางสังคม เป็นการกล่าวถึง (๑) การใช้บทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรในการทอ้งบ่นสาธยายเพื่อเกิดความเข้มแข็งในการในการเอาชนะอุปสรรค (๒) ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของสงฆ์ คือนิยมนำมาสวดในงานพิธีหรืองานมงคลต่าง ๆ (๓) การศึกษาเพื่อนำไปใช้ในทางเวทย์มนต์โดยเห็นว่าคาถาแต่ละบทมีพุทธคุณสามารถป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะเรื่องคุณไสย ภูตผีปีศาจหรือแม้แต่บรรดาสัตว์ร้ายน้อยใหญ่ทั้งหลาย ซึ่งคตินิยมนี้ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน

คุณค่าต่อบุคคล การสวดบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ในด้านความศรัทธา เรียกว่า มีพระรัตนตรัยยึดเหนี่ยวทางใจ และมีผลถึงคุณค่าในด้านจิตใจและสติปัญญาอีกด้วย

บทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร จะมีอิทธิพลต่อสังคมไทยดังนี้

อิทธิพลในด้านความเชื่อ – ความศรัทธาในด้านพุทธศิลป์ โดยเฉพาะอนุภาพพุทธคุณของพระสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ กอปรกับความมั่งคั่งในด้านพุทธศิลป์ พระสมเด็จพระเจ้าพุทธคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) จึงได้รับการถวายพระนามอย่างสมพระเกียรติว่าเป็น “จักรพรรดิแห่งพระเครื่อง”

ความเชื่อ – ความศรัทธาต่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) เชื่อกันว่าเฉพาะการท่องคาถาชินบัญชรเป็นประจำทุกวันก็เท่ากับมีพระสมเด็จพระเจ้าอยู่กับตัว

อิทธิพล ด้านพิธีกรรม ในส่วนของราชพิธีและแม้กระทั่งพิธีกรรมการทำบุญของสามัญชนโดยทั่วไป

ชินบัญชรที่ปรากฏในวรรณคดี วรรณคดีพุทธศาสนามีจุดประสงค์ที่จะชักจูงผู้อ่านให้เข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยละเว้นความชั่ว มุ่งทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว พระคาถาชินบัญชรที่ปรากฏในวรรณกรรมอื่นๆ เช่น พระคาถาชินบัญชรที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องเพชรพระอุมา คัมภีร์ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร กับวรรณกรรมล้านนา เช่นคัมภีร์อุปปาตะสันติ และอุปปีตนิทาน เป็นต้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในส่วนที่เป็นประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ที่มีต่อสังคมนั้น จากการทำวิจัยมาทั้งหมด สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้คือ งานวิจัยฉบับนี้ยอมให้ประโยชน์กับสังคมในด้านของการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการสวดมนต์ให้กับประชาชนได้มากขึ้นและเมื่อประชาชนได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสวดมนต์แล้วก็จะสามารถวางท่าทีและปฏิบัติต่อการสวดมนต์ได้ตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการดำเนินการวิจัยฉบับนี้นั้นผู้วิจัยได้ประสบกับปัญหาในการทำวิจัยอยู่หลายประการ เช่น อุปสรรคในเรื่องระยะเวลา หรืออุปสรรคในเรื่องการจัดเรียงข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยมีภาระหน้าที่ค่อนข้างมาก และมีความรู้ในด้านคัมภีร์ ภาษาจาริกทาง พระพุทธศาสนาค่อนข้างจำกัด ดังนั้นจึงอาจจะเป็นผลทำให้การวิจัยในครั้งนี้ขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสมควรที่ผู้สนใจในเรื่องของการศึกษาวิเคราะห์ทสวดมนต์นั้นจะพึงทำผลการวิจัยนี้ไปศึกษาต่อในประเด็นหรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้เป็นการเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไปนั้นให้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในอนาคตควรจะมีการนำข้อมูลอันเป็นผลของการวิจัยฉบับนี้ไปวิจัยหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริง โดยการนำบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรไปใช้เป็น “โอสธธรรม” หรือรักษาผู้ป่วยเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคมได้ต่อไป

๒) การศึกษาแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเอาชนะอุปสรรคของพระพุทธองค์ในเรื่องอื่น ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาเปรียบเทียบกับหลักการที่ทรงชนะอุปสรรคในกรอบของคาถาทั้ง ๑๔ บทว่ามีความแตกต่างหรือความเหมือนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะได้นำรายละเอียดที่เป็นข้อแตกต่างนั้นไปใช้เป็นข้อสนเทศหรือเป็นแนวทางที่จะไปเพิ่มเติมความรู้ นอกจากคาถาทั้ง ๑๔ บท ได้